

МОВНИЙ ПОРТРЕТ УЧИТЕЛЯ В МЕРЕЖЕВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Кононенко Ольга Вікторівна,

аспірантка відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики
Інституту української мови НАНУ
ORCID ID: 0009-0003-6530-8962

У статті схарактеризовано мовний портрет сучасного вчителя на матеріалі текстів науково-освітнього мережевого дискурсу. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі цифрових технологій у сфері освіти та необхідністю розуміння мовних змін, що відбуваються в професійній онлайн-комунікації педагогів.

Основну увагу зосереджено на аналізі ключових тенденцій, що формують мовний образ учителя в мережевому середовищі. Зокрема, детально розглянуто явище англізації, що виявляється у зростанні вживання англословних запозичень, інішомовних термінів та аббревіатур у професійній мові педагогів. Проаналізовано особливості вживання фемінітивів. Виокремлено аспект аналізу мовного портрета вчителя за особливостями називання особи, відзначено тенденцію відходу від національної традиції – трикомпонентної антропонімної моделі (прізвище, ім'я, по батькові) у педагогічній комунікації.

У статті також зацентовано увагу на тенденції до спрощення мови вчителя в мережевому дискурсі, що виявляється у використанні коротких речень, емоційно забарвленої лексики та елементів розмовного стилю. Приділено увагу структурним особливостям заголовків публікацій та дописів учителів у науково-освітніх мережевих текстах. Виявлено характерні моделі їх побудови, використання ключових слів, емоційної лексики та засобів привернення уваги аудиторії.

Результати дослідження мають теоретичне значення для мовознавства та комунікативістики, а також практичну цінність для освітян та розробників освітніх онлайн-платформ. Стаття сприяє глибшому розумінню мовних процесів, що відбуваються в сучасному науково-освітньому просторі, та окреслює напрями для подальших досліджень у цій галузі.

Ключові слова: англізми, заголовок, мовна мода, мовна особистість, мовний портрет учителя, науково-освітній дискурс, сленг, трикомпонентна антропонімна модель, фемінітиви.

Kononenko Olha. Language portrait of a teacher in the online environment

The article describes the linguistic portrait of a modern teacher based on the texts of scientific and educational network discourse. The relevance of the study is due to the growing role of digital technologies in the field of education and the need to understand the linguistic changes taking place in professional online communication of teachers.

The main attention is focused on the analysis of key trends that shape the language image of a teacher in the network environment. In particular, the phenomenon of Anglicization, which is manifested in the increase in the use of English borrowings, foreign terms and abbreviations in the professional language of teachers, is examined in detail. The peculiarities of the use of feminines are analyzed. The aspect of analyzing the teacher's linguistic portrait based on the peculiarities of naming a person is highlighted, and the tendency to depart from the national tradition – the three-component anthroponymic model (surname, first name, patronymic) in pedagogical communication is noted.

The article also focuses on the tendency to simplify the teacher's language in online discourse, which is manifested in the use of short sentences, emotionally colored vocabulary, and elements of conversational style. Attention is paid to the structural features of the titles of publications and posts by teachers in scientific and educational online texts. Characteristic patterns of their construction, use of keywords, emotional vocabulary, and means of attracting the audience's attention have been identified.

The results of the study have theoretical significance for linguistics and communication studies, as well as practical value for educators and developers of online educational platforms. The article contributes to a deeper understanding of language processes occurring in the modern scientific and educational space and outlines directions for further research in this area.

Key words: anglicisms, title, language fashion, language personality, language portrait of a teacher, scientific and educational discourse, slang, three-component anthroponymic model, feminines.

Вступ. Інтенсифікація сучасного науково-освітнього мережевого дискурсу пов'язана із процесами глобалізації та суспільно-політичними, соціальними катаклізмами, якими є війна в Україні від 2014 року та пандемія ковід-2019. Ці чинники вплинули на роль онлайн-комунікації, її розширення, на зміну моделей спілкування в науково-освітньому просторі.

З початком пандемії коронавірусної хвороби у 2020 році вчителі змушені були освоювати онлайн-інструменти, що стало основою для розвитку мережевого педагогічного дискурсу; активізувалися групи соцмереж, де освітяни обговорювали виклики дистанційної освіти; зросла популярність інтерактивних платформ

(Google Classroom, Moodle, Zoom, МійКлас, Kahoot, Padlet, Jamboard), що змінили прийоми та методи навчання, швидкість творення та поширення інформації.

Новий поштовх до розвитку науково-освітнього мережевого дискурсу дали воєнні події, адже активізувалися міграційні процеси, а отже, мережева взаємодія «учитель – дитина» як в Україні, так і за її межами.

У сучасному інформаційному суспільстві мережевий дискурс набуває дедалі більшого значення в професійній діяльності педагогів. Учителі активно взаємодіють у цифровому просторі, використовуючи різноманітні національні платформи для навчання, комунікації з учнями, колегами та батьками. Це сут-

тево впливає на їхній мовний портрет, збагачуючи його новими формами, жанрами, стилістично урізноманітнюючи його лексико-граматичне наповнення.

Як відомо, поняття «портрет» сформоване у межах літературознавчих студій, що є інструментом для аналізу та характеристики персонажів. У проєкції на лінгвостилістику С. Я. Єрмоленко термін «мовний портрет» тлумачить як «стилістичну категорію, що реалізується у художній прозі»; як «опис зовнішніх ознак персонажа (зовнішній), а також його внутрішнього стану (внутрішній, психологічний), які забезпечують цілісність художнього зображення [2, с. 94]. За А. Ю. Ганжею, це «сукупність характеристик, що складають мовний імідж особистості, відображають її комунікативний потенціал на певному етапі становлення» [1, с. 60]; Л. І. Мацько у мовній характеристиці (портреті) бачить «добір якихось особливих для кожного персонажа мовних елементів, якими виділяється і запам'ятовується персонаж» [3, с. 442].

Дослідження мовного портрета сучасного вчителя в мережевому дискурсі дозволяє виявити основні тенденції мовлення, його адаптацію до цифрового середовища та вплив на професійну комунікацію.

Об'єкт дослідження – мова науково-освітнього онлайн-середовища. **Предметом дослідження** є лексико-семантичні процеси мережевого дискурсу, структурно-рівневі одиниці, особливості слововживання і синтаксичної організації повідомлень на освітніх платформах.

Матеріали та методи. Емпіричною базою дослідження слугують матеріали освітніх сайтів: «Академія «Ранок», «Всеосвіта», «На урок», «НУШ», «Освіторія», «proRozum». Вибір джерел зумовлений їхньою популярністю серед освітян, що забезпечує репрезентативність досліджуваних комунікативних практик та відображає актуальні тенденції мережевої взаємодії в педагогічній спільноті.

Для досягнення мети дослідження було застосовано такі методи: контекстуального, лінгвістичного, семантико-стилістичного аналізу мовних одиниць; моделювання мовного портрета вчителя.

Результати. Мовний портрет є відображенням мовної особистості та одним із інструментів для її дослідження. Через нього можна простежити, як людина використовує мову в різних комунікативних ситуаціях, які лексико-синтаксичні ресурси їй притаманні та які соціокультурні чинники вплинули на її діяльність. Поняття «мовна особистість» стало об'єктом досліджень науковців, зокрема С. Я. Єрмоленко, Л. І. Мацько, Л. В. Струганець, О. О. Селіванової, М. І. Пентилук та ін. Л. Т. Масенко, Т. А. Коць, П. О. Селігея. У їхніх наукових розвідках звернуто увагу на мовну свідомість, її роль у репрезентації мовної особистості, у чинності певних когнітивних процесів та соціокультурних факторів.

Мовознавиця О. М. Семеног зацентрувала увагу на проблемі формування культуромовної особистості вчителів. Відповідно актуальним для інтегративного представлення моделі мовного портрета вчителя є поєд-

нання досягнень лінгвостилістики та культури мови щодо тлумачення українськими мовознавцями мовної особистості. А саме: як «поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовної діяльності. Мовна особистість свідомо ставиться до своєї мовної практики, несе на собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі» [2, с. 93], як «людини, яка володіє виражальними багатствами мови, продукує її в різних життєвих ситуаціях і шанує її, дбає про збереження й розвиток» [5, с. 97]; як «узагальненого образу носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди» [4, с. 3]; як «мовця, який досконало знає мову, усвідомлено творчо володіє нею, сприймає мову в контексті національної культури як духовну серцевину її, користується мовою як органічним засобом самотворення, самоствердження і самовираження, розвитку своїх інтелектуальних та емоційно-вольових можливостей та як засобом соціалізації особи в даному суспільстві» [7, с. 38].

О. М. Семеног визначає мовну особистість як таку, котра:

- виражена в мові (текстах) і через мову, реконструйована в основних своїх рисах на базі мовних засобів, акумулює в собі психічний, соціальний, культурний, етичний та інші компоненти, відображені через її мову і дискурс;
- сприймає зміни в мові, прилаштовує свій тезаурус (лексикон) до вимог чинних реалій, формує для себе фрагменти нової мовної картини світу;
- добре володіє системою лінгвістичних знань (знає поняття й відповідні правила), репродукує мовленнєву діяльність, має навички активної роботи зі словом, дбає про мову і сприяє її розвитку;
- не тільки знає українську мову, а й здатна творчо самовиражатися рідною мовою, пропагувати її, захищати і розвивати, тобто ставитися до неї свідомо, з почуттям відповідальності за її долю [6, с. 9].

Отже, мовна особистість – це сукупність індивідуальних мовних особливостей людини, яка виявляється на різних рівнях мовної системи та в її комунікативній поведінці, відображаючи її інтелектуальні, емоційні, соціальні та культурні характеристики.

Науково-освітній мережевий дискурс є тим середовищем, в якому виявляється та формується мовний портрет учителя в сучасних умовах, де педагоги здійснюють професійну комунікацію, обмінюються досвідом, діляться знаннями, взаємодіють з учнями, колегами, науковою та освітньою спільнотами за допомогою різноманітних цифрових інструментів та платформ.

Мовний портрет учителя у науково-освітньому мережевому дискурсі відображає його професійну компетентність, педагогічний стиль і особливості комунікації. Він формується під впливом кількох важливих чинників: академічність та науковість, доступність і адаптивність, інтерактивність і діалогічність, мульт-

тикодовість (поєднання текстових повідомлень із візуальними засобами, використання гіперпосилань, тегів, хештегів для зручної навігації та пошуку інформації), багатомовність, емоційність і персоналізованість.

Науково-освітній мережевий дискурс має низку особливостей, які відрізняють його від інших видів онлайн-комунікації:

1) академічний характер (використання наукової термінології, аргументованих тверджень, посилань на дослідження та джерела; орієнтація на об'єктивність і доказовість);

2) інтерактивність і міждисциплінарність (обговорення відбуваються у форматі відкритого діалогу між науковцями, викладачами, студентами та практиками);

3) освітня спрямованість (орієнтація на передачу знань, пояснення складних концепцій доступною мовою; використання різних форматів (вебінари, онлайн-курси, науково-освітні блоги, відеолекції, форуми);

4) відкритість і доступність (доступ до матеріалів часто є вільним; активне використання соціальних мереж та платформ);

5) використання цифрових технологій для співпраці;

6) соціальна та глобальна значущість (обговорення актуальних викликів освіти, науки та суспільства; участь у світовому науково-освітньому дискурсі через міжнародні конференції, співпрацю та спільні дослідження);

7) підтвердження інформації (прагнення до перевірки фактів, уникнення маніпуляцій та псевдонаукових тверджень; підтримка академічної етики (відсутність плагіату, дотримання авторських прав).

Ці риси впливають на особливості спілкування та репрезентацію педагога в інтернеті. Мовний портрет учителя ХХІ століття в мережевому дискурсі – це сукупність мовних особливостей, комунікативних стратегій і цифрових дискурсивних практик, які відображають професійну, особистісну та соціокультурну ідентичність педагога в онлайн-комунікації. Він формується під впливом освітніх традицій, цифрових технологій, використання мультимодальних ресурсів, дотримання норм академічної та мережевої етики, а також адаптацією до динамічних змін освітнього середовища, характеризується особливостями взаємодії з учасниками освітнього процесу в цифровому середовищі.

Мовна діяльність учителів зумовлена багатьма педагогічними, психологічними та соціокультурними аспектами. У науково-освітньому мережевому дискурсі їхнє мовлення має такі риси: 1) уживання професійної термінології (педагогічної та наукової) та спеціалізованого словника (за галузями знань); 2) писемна практика адаптована до цифрового середовища (використання смайлів, мемів, гіперпосилань); 3) використання різноманітних жанрів: освітні блоги (використання особистих блогів для обміну досвідом та методиками); форуми та чати (дискусії між колегами щодо професійних питань); соціальні мережі (інтерактивні платформи

для взаємодії з учнями, батьками та колегами); освітні вебінари та курси (засіб дистанційного навчання та підвищення кваліфікації).

Безумовно, мережевий дискурс стимулює трансформацію мовної поведінки вчителя, він не просто відображає, а активно стимулює глибоку трансформацію мовної поведінки вчителя, що тісно переплітається з поняттям мовної моди. Мовна мода в освітньому мережевому дискурсі – явище, що відображає актуальні тенденції у використанні мови всіма учасниками освітнього процесу; це сукупність актуальних, поширених і часто несвідомо прийнятих мовних практик, стилів спілкування, лексичних одиниць та комунікативних стратегій, які сучасні педагоги використовують у своїй онлайн-діяльності. На формування мовної моди впливають різні фактори: глобалізація, розвиток технологій, зміни в освітніх підходах, соціально-культурні зміни, вплив масмедіа тощо. Англізація, фемінітизація, відхід від традиційної трикомпонентної антропонімічної моделі, мультимедійність, тяжіння до простих синтаксичних конструкцій, структурні особливості заголовків – основні тенденції в мовному портреті сучасного педагога.

Поширення англізмів у мові вчителів є невід'ємною рисою їхньої професійної комунікації, а втім і серйозним викликом щодо збереження мовної ідентичності, адже відсутність належної реалізації державної мовної політики, підтримування престижності в оволодінні іноземною мовою, зокрема англійською, знижує привабливість державної – української мови.

В Україні англізація підкріплена в низці правничих документів (законів, наказів), де йдеться про необхідність та важливість англійської мови в науково-освітньому дискурсі:

1. Наказ МОНУ від 25.07.2023 № 898 «Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України», укладений відповідно до Концептуальних засад державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти (2014).

2. Наказ МОНУ від 14.01.2016 № 13 «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам» (зокрема в частині про престижність сертифікатів, що підтверджують рівень знання іноземної мови, наявність англійських публікацій у наукометричних базах «Scopus» та/або «Web of Science»).

3. Наказ МОНУ від 15.01.2018 № 32 «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України», де авторитетність видання визначається кількістю англійських видань у «Web of Science» та/або «Scopus».

4. У Законах України «Про освіту» (2017) та «Про вищу освіту» (2014) чільне місце у вивченні іноземних мов надають англійській мові, виділяючи саме її серед безлічі інших. Ст. 22 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019) науковий дискурс зводить до українсько-англійської двомовності.

5. Закон України «Про застосування англійської мови в Україні» (2024) фактично підриває державний статус української мови в освітній, офіційно-діловій та культурній сфері суспільного життя.

Новітній лексичний ресурс у мовному портреті вчителя початку XXI століття стрімко поповнюється. Зазначені вище взаємопов'язані процеси англізації та глобалізації, за нашим спостереженням, вплинули на активність слів таких лексико-семантичних груп:

1) назви осіб: спікер (замість 'доповідач, промовець'): Під час заходу представники МОН разом із топовими *спікерами* та експертами поговорять про ключові рішення й освітні трансформації в новому навчальному році («НУШ», 12.09.2024); модератор (замість 'ведучий, координатор'), фасилітатор (замість 'координатор, організатор дискусії'), медіатор (лат. 'посередник'), тьютор (замість 'наставник, вихователь'): Індивідуальний супровід в освіті (*модератор, фасилітатор, консультант, медіатор, тьютор*) («Всеосвіта», 20.03.25);

2) назви освітніх методик, підходів, інструментів: воркшоп (замість 'майстер-клас'): *STEM-воркшоп* від ХПІ у Києві: для тих, хто у захваті від науки («На урок», 20.03.25); кейс-стаді (замість 'аналіз кейсу, ситуаційне навчання'): Основи, стандарти та результати методу *кейс-стаді* у професійному розвитку вчителя англійської мови («На урок», 20.03.25); фідбек (замість 'зворотній зв'язок'): Дослідження свідчать, що *фідбек*, як правило, має значний вплив на навчання («НУШ», 23.02.25); диджитал (замість 'цифровий, електронний'), воркбук (замість 'робочий зошит'): *Диджитал воркбук* «ПроМову» для дітей 7+ років (сайт «proRozum», 20.04.25);

3) назви цифрових інструментів, ресурсів, просторів: контент (замість 'зміст, наповнення'): Усвідомлення переваг і недоліків використання ІІІ для створення освітнього *контенту* («Всеосвіта», 12.04.25); дашборд (замість 'інформаційна / робоча панель, панель управління'): Крім того, завдяки *дашборду* можна дізнатися про зміни, які відбулися в обраному освітньому індикаторі протягом останніх кількох років («НУШ», 10.03.25);

4) назви соціальних жанрів, комунікативних середовищ в інтернеті: пост (замість 'допис'): Для того, щоб *пост* в Facebook прочитало якомога більше людей, зазвичай додають цікаву картинку або фото («Всеосвіта», 20.03.25); чат (замість 'переписка, бесіда'): Ви можете поставити запитання спікеру в *чаті* та долучитися до обговорення з іншими учасниками («Всеосвіта», 20.03.25); слайд (замість 'прозірка'): Замалюйте тло *слайду* у будь-який колір, щоби на ньому виділявся білий прямокутник/квадрат («На урок», 17.03.25); ком'юніті (замість 'спільнота'): Саме тому, як наслідок оновлення в освіті, з'явилася Всеосвіта, яке прагне створювати українське *ком'юніті* на українській платформі («Всеосвіта», 20.03.25).

Мовний портрет учителя, що формується через його комунікацію в освітньому процесі, неминуче відображає особливості змін у сучасній двомовності – зростання частоти вживання, урізноманітнення функці-

онального навантаження англізмів. Зокрема зауважуємо на змішуванні кирилиці й латиниці, що свідчить про неповноту освоєння слова чи виразу. У зв'язку з тим, що не всі нові запозичення кодифіковані, спираємося на мережеві ресурси під час вибору українських відповідників: brainstorming (замість 'мозковий штурм'): *Метод «Brainstorming» (Мозковий штурм) на уроці «Виконання навчального проєкту» має кілька важливих цілей і сприяє розвитку* («Всеосвіта», 10.04.25); m-learning (замість 'мобільне навчання'): *Також m-learning – це один із трендів, про які кажуть на рівні гейміфікації і мікронавчання* («НУШ», 10.03.25); e-learning (замість 'дистанційне / електронне навчання'): *Використання e-learning дає змогу викладачам якісно та ефективно організувати навчальний процес* (сайт Львівського національного університету імені Івана Франка, 20.04.25); edutainment-підходи (замість 'ігрове / розважальне навчання'): *Зараз зростає попит на edutainment-підходи – розважальне навчання* («НУШ», 10.03.25); soft і hard skills (замість 'м'які і жорсткі навички'): *На відміну від soft і hard skills ці навички орієнтовані “всередину” особистості – піклування про ментальне та фізичне здоров'я* («НУШ», 15.03.25).

Соціальні зміни, зокрема зростання уваги до гендерної рівності, стимулюють фемінізацію мови, що також стає модною тенденцією у професійному педагогічному спілкуванні та є складником мовного портрета сучасного вчителя. Формально вживання фемінітивів не є обов'язковим за жодним окремим законом, а чинний правопис лише кодифікує правопис іменникових суфіксів у словах, що утворені від іменників чоловічого роду на означення осіб жіночої статі. Однак їх активне використання у самопрезентації та звертаннях відображає сучасні тенденції гендерної рівності та стає все більш поширеною мовною практикою.

Сучасний науково-освітній дискурс дедалі частіше демонструє паралельне використання маскулінітивів і фемінітивів у межах одного висловлення, що відображає мовну чутливість: *Кожен член / членкиня групи по черзі підходить до столу, де розміщені фрагменти карти з підписаними назвами* («Всеосвіта», 13.04.25); *Повне педагогічне навантаження вчителя / вчительки на одну тарифну ставку має складати не менше ніж 18 навчальних годин на тиждень* («НУШ», 13.04.25); *Учень / учениця передає інформацію, намагається висловлювати свої думки, використовуючи короткі однотипні фрази* («На урок», 13.04.25); *Але на НУШ у середній школі чекали ще складніші виклики: н'ятикласники/ці почали навчатися за новими програмами через шість місяців після початку великої війни* («НУШ», 13.04.25).

Сучасний мовний портрет учителя доповнюють фемінітиви, щодо яких у мережевому науково-освітньому дискурсі спостерігаємо непослідовність у вживанні: поруч із такими формами залишаються усталені маскулінітиви на позначення жінок: *Анна Сидорчук, заступниця директора з НВР, вчителька української мови і літератури Нікопольського ліцею №6 Нікопольської міської ради, вчителька вищої категорії, вчи-*

тель-методист, експерт оцінювання професійних компетентностей вчителів української мови та літератури 2025, **членкиня** асоціації євроклубів міста Нікополь та ГО «ПРОГРЕСИЛЬНІ», **тьютор** цифрового безпечного освітнього простору БФ «СТРІТ ЧАЙЛД УКРАЇНА», **фахівчиня** по роботі з талановитою та обдарованою молоддю («Всеосвіта», 20.02.25); Швень Ярослава Леонідівна, **психологиня, коуч, тренерка, викладачка, андрагог** (освіта дорослих). PhD (кандидат психологічних наук) – педагогічна і вікова психологія, **доцент** («Всеосвіта», 20.02.25); Борищенко Наталія, **учителька** української мови, української та зарубіжної літератури Міжнародної школи М'АНДРИК, **вчитель-методист** вищої кваліфікаційної категорії, *top-50 Global Teacher Prize Ukraine 2020* («На урок», 20.02.25).

Нерідко в освітньому дискурсі вживаються маскулінитиви для позначення осіб жіночої статі: Талан Лілія, **вчитель** початкових класів Початкової школи №3 Хмельницької міської ради. **Учитель-методист**. 4 роки пілотувала проєкт НУШ. **Спікер** освітніх конференцій та **автор** вебінарів («На урок», 15.03.25); Печенізька (Губарева) Світлана Сергіївна, **кандидат** філологічних наук, **доцент**, провідний науковий **співробітник** відділу навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України («Академія «Ранок», 15.03.25).

Отже, в науково-освітньому мережевому дискурсі відзначаємо чергування фемінітивів і маскулінитивів на позначення жінок, що свідчить про несталість фемінітивних форм у мовній практиці та варіативність мовно-стилістичних норм на цьому етапі розвитку української літературної мови.

Зниження академізму в науково-освітньому дискурсі часто супроводжується тяжінням до елементів розмовно-побутового стилю у спілкуванні. Такими маркерами є неформальна лексика, спрощені синтаксичні конструкції, фамільярна тональність, елементи гумору в комунікації з учнями, наближення навчального матеріалу до життєвого досвіду учнів та полегшення його сприйняття, проте може також нести ризики зниження рівня наукової глибини обговорюваних питань та розмивання меж між формальним освітнім процесом і неформальним спілкуванням. Фіксуємо такі приклади: *З якої важливої тези про здоров'я починає кожен планірку* директорка («НУШ», 03.03.25); *Якщо ви вчитель зі значним досвідом роботи у школі, то стабільний дохід вам може забезпечити «сарафанне радіо»* – на додаткові до вас же можуть приходити ваші учні, їхні друзі чи знайомі («Всеосвіта», 03.03.25); *Похвала: як класно в тебе вийшло!* («На урок», 03.03.25); *У такому разі учень просто «морозиться», завмирає або розважає себе чимось стороннім, бешкетує* («Освіторія», 03.03.25).

Мовний портрет учителя доповнюють особливості називання, звертання до особи, з якою відбувається комунікація чи про яку йдеться у повідомленні. Оскільки форма звертання до співрозмовника відображає усталені в суспільстві соціальні та ієрархічні відносини, рівень формальності комунікації та культурні традиції, впливаючи на сприйняття його особистості,

на формування загального враження про його педагогічний стиль. В українській мовній традиції склалася трикомпонентна антропонімна модель. Така форма вважалася офіційною, нейтральною й етикетною, проявом поваги до особи та її статусу, особливо в академічному, адміністративному та науково-освітньому дискурсах. Проте з розвитком цифрової комунікації, впливом західної культури та переорієнтацією на неформальність у спілкуванні все частіше спостерігається тенденція до скорочення називання.

Антропонімні моделі в науково-освітньому мережевому дискурсі представлені різними варіантами. Диференціюємо традицію називання культурних діячів:

1. Прізвище + ім'я + по батькові: Після публікації про Україну, далі в рейтингу стаття про повномасштабне вторгнення росії в Україну (2 місце й понад 1,3 мільйона переглядів) та українського «Кобзаря» **Тараса Григоровича Шевченка** (3 місце й майже мільйон переглядів) («НУШ», 15.03.25); Але з усіх втрат втрата часу, як казав **Григорій Савич Сковорода**, найтяжча («НУШ», 15.03.25).

2. Прізвище + ім'я: Цей матеріал – це комплект навчально-розважальних завдань, присвячених життю та творчості **Тараса Шевченка**, розроблений для дітей («Всеосвіта», 15.03.25).

3. Ім'я + по батькові: Варто зазначити, що протягом останніх років уявлення про **Тараса Григоровича** помітно змінилося («На урок», 15.03.25); Першочергово **Григорій Савич** намагався стати другом та ментором для своїх вихованців («НУШ», 15.03.25).

4. Прізвище: **Шевченко** – не просто поет, він національний пророк, символ України («На урок», 15.03.25).

5. Ініціал / ініціали + прізвище: До сценарію додається презентація «Пам'ятники **Т.Г. Шевченка** в Україні та за кордоном» («На урок», 15.03.25); **Г. Сковорода** є скрізь – він повсюди («Всеосвіта», 15.03.25).

6. Модель, утворена шляхом аббревіації або шляхом апокопа: Вже багато років поспіль «Освіторія.Медіа» у своїх статтях знімає з **Тараса** того канонічного кожуха та здмухує серйозність, якою щедро присипають образ **ТГШ** (примітка – Шевченко Тарас Григорович) у школах («Освіторія», 03.03.25); Тож разом з учнями ви можете провести урок, який «спалить» найпопулярніші стереотипи про «**Шеву**» («Освіторія», 03.03.25); «Від патетичного Кобзаря до дружнього **Ше**»: як провести не нудний урок про Тараса Шевченка («НУШ», 06.03.25).

Як бачимо, офіційність знімають не лише в особистісних стосунках, але й щодо «своїх» героїв, називання яких урізноманітнене.

Особливостями звертання чи називання наших сучасників, колег-освітян є такі формули:

1. Прізвище + ім'я + по батькові: **Лісовий Оксен Васильович** директор Національного центру «Мала академія наук України» («НУШ», 15.03.25); Але з усіх втрат втрата часу, як казав **Григорій Савич Сковорода**, найтяжча («НУШ», 15.03.25).

2. Прізвище + ім'я: Як зазначив **Оксен Лісовий**, одна із причин такої ситуації й викликів, які постали перед

оновленням системи української освіти, – відсутність повноцінного фінансування реформи під час повномасштабної війни в Україні («НУШ», 15.03.25).

3. Прізвище: *Лісовий* розповів, скільки необхідно коштів, щоб підняти зарплату вчителям («Всеосвіта», 15.03.25).

4. Пан / пані + ім'я + прізвище: «Удачі, *пане Оксене!*» – написала на своїй сторінці дитяча та сімейна психологиня Світлана Ройз («НУШ», 15.03.25); Дехто з педагогів цю новину сприйняв позитивно, жалкуючи, що *пані Лілію* не призначили новим освітнім омбудсменом («Всеосвіта», 22.03.25); Також *пані Гриневич* наголосила на тому, що у рекомендаціях МОН немає порад щодо того, яка кількість учасників має бути у школах, особливо у тих, які потраплять до помаранчевої зони («На урок», 20.03.25).

Як бачимо, проти 6 моделей називання культурних діячів минулого постають 4 найактивніші моделі номінації сучасників-професіоналів. Відхід від традиційної трикомпонентної антропонімної моделі в сучасному науково-освітньому дискурсі є відображенням мовної моди, орієнтованої на простоту, неформальність і персоналізацію комунікації. Такий підхід є ознакою трансформації мовного етикету, що руйнує традиційні морально-етичні орієнтири.

Платформи онлайн-курсів, наукові блоги, вебінари, форуми та соціальні мережі стають важливими каналами для поширення знань, обміну ідеями та навчання. У цьому контексті спостерігається цікава тенденція – перевага простих синтаксичних конструкцій у мережевій комунікації: *Участь безкоштовна, за умови реєстрації. Приєднатися можна очно або онлайн* («НУШ», 20.04.25); *Як зацікавити сучасних учнів біографією Тараса Шевченка? Відмовтеся від нудних лекцій та сухих фактів!* («На урок», 20.04.25); *Директор ліцею на Ужгородщині не зміг скласти іспит на вільне володіння українською мовою. Про це повідомляє «Groza-news»* («Всеосвіта», 20.04.25).

Структура заголовків навчальних матеріалів, розроблених учителем, може слугувати своєрідним відображенням його мовного портрета та педагогічного стилю, демонструючи через лаконічність чи розгорнутість формулювань, використання термінології, наявність риторичних запитань або заохочувальних звертань, його підхід до організації освітнього процесу, ступінь формальності спілкування та прагнення привернути увагу до інформації, активізувати пізнавальну діяльність читачів.

Заголовок є першим, а часто й єдиним, контактом користувача зі текстовим наповненням, це візитна картка контенту, яка визначає, чи буде він прочитаний, переглянутий або проігнорований. Популярні заголовки в мережевому дискурсі часто включають комбінацію таких структурних елементів:

1. Ключове слово або фраза (основний термін або поняття, якому присвячений контент покращує видимість у пошукових системах та одразу дає користувачеві зрозуміти, чи є тема релевантною для його запиту): *Діяльнісний підхід на уроці: ідеї реалізації в контексті*

НУШ («Всеосвіта», 15.04.25); *III* для інтерактивних уроків: *креативні інструменти та ідеї* («На урок», 15.04.25).

2. Список або число (такі заголовки обіцяють структуровану та легко засвоювану інформацію; числа привертають увагу та створюють очікування конкретних пунктів): *Топ-5 інструментів для створення яскравих презентацій* («На урок», 15.04.25); *50 незвичних способів, як заохотити дитину до читання: для батьків і освітян* вийшов збірник порад («НУШ», 15.04.25).

3. Питальне слово (заголовки, сформульовані як питання, спонукають до роздумів та викликають бажання знайти відповідь у контенті. Характерною особливістю таких заголовків є вживання питального слова на початку, що слугує маркером мети висловлення, однак завершальні розділові знаки, зокрема знак питання, часто не використовуються): *Як зацікавити школярів навчанням за допомогою коміксів* («Всеосвіта», 15.04.25); *Хто змінює світ? Найважливіше на Global Education and Skills Forum-2019* («На урок», 15.04.25); *Коли повернуть ЗНО: в УЦОЯО пояснили, за якої умови це можливо* («НУШ», 15.04.25).

4. Провокативне або інтригувальне слово / фраза (такі елементи викликають емоції, здивування або цікавість, можуть ефективно привертати увагу): *Секрети спокою: освітян запрошують на п'яту толоку стійкості* («НУШ», 15.04.25); *Правда чи фейк: українські вчителі навчаться перевіряти інформацію та зможуть викладати медіаграмотність у школі* («Всеосвіта», 15.04.25).

5. Конкретна обіцянка або вигода (заголовок може чітко вказувати на те, яку користь отримає користувач, ознайомившись із матеріалом): *Курс із медіаграмотності «Подумай двічі»: дізнайтеся, що таке фішинг, гейтспіч та клікбейт* («НУШ», 15.04.25); *Метод зворотного навчання Teachback: зрозумій та поясни* («На урок», 15.04.25).

6. Указівка на цільову аудиторію (заголовок може безпосередньо звертатися до певної групи користувачів): *Офлайн-тренінг для вчителів: як взяти участь у «Хвилі натхнення» від ГО «Навчай для України»* («НУШ», 15.04.25); *Дистанційне навчання за допомогою ClassDojo для учителів, учнів та їх батьків* («Всеосвіта», 15.04.25).

Висновки. Отже, мовний портрет сучасного вчителя в науково-освітньому мережевому дискурсі є складним і багатограним явищем, що формується під впливом низки взаємопов'язаних факторів.

З одного боку, науково-освітній мережевий дискурс відкриває перед учителем безпрецедентні можливості для професійного зростання, обміну досвідом, налагодження співпраці з колегами та учнями незалежно від географічних кордонів. У цьому контексті мова вчителя стає інструментом для створення спільнот за інтересами, поширення інноваційних педагогічних ідей, організації спільних проєктів та підтримки учнів у їхньому навчанні. Грамотне, чітке, логічне та водночас емоційно забарвлене мовлення сприяє встановленню довірливих

стосунків, мотивації учнів та ефективному засвоєнню навчального матеріалу.

З іншого боку, цифрова комунікація ставить перед учителем нові виклики. Необхідність адаптації мовлення до різних форматів, дотримання норм мережевого етикету, вміння швидко реагувати на запитання та коментарі вимагають від педагога високого рівня мовної та комунікативної компетентності. Важливим аспектом є також формування власного автентичного

мовного стилю, який би відображав професійну експертність, особистісні якості та водночас був зрозумілим і прийнятним для широкої аудиторії.

Дослідження мовного портрета сучасного вчителя в науково-освітньому мережевому дискурсі є важливим для розуміння тенденцій розвитку педагогічної комунікації, виявлення потенційних проблем та розробки ефективних стратегій підвищення професійної майстерності педагогів.

Література:

1. Ганжа А. Ю. Мовний портрет Олеся Гончара в українській кінодокументалістиці *Культура слова*. 2018. № 88. С. 59–68.
2. Єрмоленко С. Я. (ред.) Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 224 с.
3. Мацько Л. І. Стилїстика української мови. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
4. Мацько Л. І. Аспекти мовної особистості у перспективі педагогічного дискурсу. *Дивослово*. 2006. № 7. С. 2–4.
5. Пентиліук М. І. Мовна особистість майбутнього вчителя-словесника в контексті професійної підготовки. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2014. Ч. 2. С. 290–297.
6. Семенов О. М., Базиль Л. О. Мовна особистість учителя в художній літературі: навч. посіб. Київ : Фенікс, 2008. 224 с.
7. Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. 88 с.

Список використаних джерел:

1. Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/> (дата звернення: 30.04.2025).
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://surl.li/bvllcl> (дата звернення: 25.03.2025).
3. Закон України «Про застосування англійської мови в Україні». URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/250307.html> (дата звернення: 25.03.2025).
4. Закон України «Про освіту». URL: <http://surl.li/eliojw> (дата звернення: 25.03.2025).
5. Наказ МОНУ від 15.01.2018 № 32 «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0148-18#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
6. Наказ МОНУ від 14.01.2016. № 13 «Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
7. Наказ МОНУ від 25.07.2023 № 898 «Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови у закладах вищої освіти України». URL: <http://surl.li/rqayhi> (дата звернення: 25.03.2025).
8. На урок. URL: <https://naurok.com.ua/> (дата звернення: 30.04.2025).
9. НУШ. URL: <https://nus.org.ua/> (дата звернення: 30.04.2025).
10. Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/> (дата звернення: 30.04.2025).
11. proRozum. URL: <https://prorozum.com/> (дата звернення: 30.04.2025).

References:

1. Ganzha, A. Yu. (2018). The linguistic portrait of Oles Gonchar in Ukrainian documentary film. In: *Culture of the Word*, № 88, pp. 59–68 [in Ukrainian].
2. Yermolenko S. Ya. (ed.) (2001). Ukrainian language. A brief explanatory dictionary of linguistic terms. Kyiv: Lybid, 224 p. [in Ukrainian].
3. Matsko L. I. (ed.) (2003). Stylistics of the Ukrainian Language. Kyiv: Higher School, 462 p. [in Ukrainian].
4. Matsko L. I. (2006). Aspects of linguistic personality in the prospect of pedagogical discourse. *Dyvoslovo*, № 7, pp. 2–4 [in Ukrainian].
5. Pentylyuk M. I. (2014). The linguistic personality of the future teacher-linguist in the context of professional training. *Collection of scientific works of the Uman State Pedagogical University*, part 2, pp. 290–297 [in Ukrainian].
6. Semenog O. M., Bazyl L. O. (2008). The linguistic personality of the teacher in fiction: a teaching aid. Kyiv: Phoenix, 2008, 224 p. [in Ukrainian].
7. Struganets L. V. (2000). Language culture. Dictionary of terms. Ternopil: Textbook – Bogdan, 88 p. [in Ukrainian].

List of used sources:

1. Universal education. URL: <https://vseosvita.ua/> (date of application: 30.04.2025) (in Ukr.).
2. Law of Ukraine «On Higher Education». URL: <http://surl.li/bvllcl> (date of application: 25.03.2025) (in Ukr.).
3. Law of Ukraine «On the Use of the English Language in Ukraine». URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/250307.html> (date of application: 25.03.2025) (in Ukr.).
4. Law of Ukraine «On Education». URL: <http://surl.li/eliojw> (date of application: 25.03.2025) (in Ukr.).

5. MONU Order No. 32 of January 15, 2018 «On Approval of the Procedure for Forming the List of Scientific and Professional Publications of Ukraine». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0148-18#Text> (date of application: 25.03.2025) (in Ukr.).
6. MONU Order No. 13 dated January 14, 2016 «On Approval of the Procedure for Awarding Scientific Titles to Scientific and Scientific-Pedagogical Workers». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16#Text> (date of application: 25.03.2025) (in Ukr.).
7. MONU Order No. 898 dated 25.07.2023 «Methodological recommendations for ensuring high-quality study, teaching and use of the English language in higher education institutions of Ukraine». URL: <http://surl.li/rqayhi> (date of application: 25.03.2025) (in Ukr.).
8. To the lesson. URL: <https://naurok.com.ua/> (date of application: 30.04.2025) (in Ukr.).
9. NUSH. URL: <https://nus.org.ua/> (date of application: 30.04.2025) (in Ukr.).
10. Observatory. URL: <https://osvitoria.media/> (date of application: 30.04.2025) (in Ukr.).
11. proRozum. URL: <https://prorozum.com/> (date of application: 30.04.2025) (in Ukr.).